

אי-ביטחון תזונתי בקרב פליטים ומבקשי מקלט
נייר עמדה
מאי 2023

”קהילות מבקשי המקלט וחסרי המעמד סובלות ממיעוט של מענים וזכויות, ומרבית חבריהן חיים בעוני; ובשל מגפת הקורונה, מרבית משקי הבית באוכלוסייה זו נותרו ללא הכנסה ורובם חיים באי-ביטחון תזונתי בינוני או חמור.” (מתוך דוח של מכון ברוקדייל, מרץ 2022)

בישראל חיים כ- 25,000 מבקשי מקלט מאפריקה, רובם המוחלט מאריתריאה וסודן. מבקשי המקלט מאריתריאה וסודן חיים בישראל כדין כבר כ- 15 שנים תחת מדיניות ממשלתית של הגנה קבוצתית מפני גירוש לארצות המוצא. ואולם, הם חיים בישראל ללא מעמד מוסדר וללא רשת ביטחון בריאותית וסוציאלית, לרבות ביטוח בריאות, קצבאות ביטוח לאומי ומרבית שירותי הרווחה. השנים הרבות ללא מעטפת זכויות חברתיות-כלכליות הובילו להידרדרות במצבם הכלכלי והבריאותי של רבים ממבקשי המקלט ולהגדלת הפגיעות של רבים מהם לעוני, אי-ביטחון תזונתי, ניצול וסחר.

משום שמבקשי המקלט אינם זכאים לקצבאות ביטוח לאומי (פרט לכמה חריגים הנוגעים לזכויותיהם כעובדים), אין גם מיפוי ממשלתי של רמת העוני ואי-הביטחון התזונתי בקרב אוכלוסייה זו והמידע על כך מתבסס בעיקר על הניסיון המצטבר של ארגוני החברה האזרחית המסייעים להם¹. יצוין, כי נוכח פרקטיקות ההשכרה הנהוגות בקרב בעלי דירות המשכירים לקהילה, רבים ממבקשי המקלט לא רשומים ברשות המקומית כ”מחזיקים” בדירה שהם שוכרים ועל כן לא ”מוכרים” כלל לצורך הנחות בארנונה לפי מבחני הכנסה.

על פי סקר שנערך על ידי אגף התזונה במשרד הבריאות בשיתוף עיריית ת”א: מסיל”ה ותוכנית בתיאבון בין מאי לדצמבר 2020 בקרב קהילת חסרי מעמד בעיר, 85% מהם סבלו מאי-ביטחון תזונתי בתקופה זו של משבר הקורונה - 32% אחוז באי-ביטחון תזונתי בינוני וכ- 54% באי-ביטחון חמור (על פי קריטריונים של משרד הבריאות). בשנתיים וחצי שחלפו מאז הסגרים של שנת שנת הקורונה הראשונה, התקשו רבים ממבקשי המקלט להתאושש כלכלית ונפשית מהשפעות התקופה, בין היתר, בגלל החובות הרבים שצברו במהלך אותה שנה לבעל הבית, לחברת החשמל וגורמים נוספים, שאותם הם נדרשים להמשיך ולהחזיר במנות גם כיום.

ילדי מבקשי מקלט מאפריקה מונים כ- 8,200 ילדים שמרביתם נולדו בישראל. הילדים גדלים בשולי החברה הישראלית: בסביבה עוינת וגזענית, בעוני, באי-ביטחון תזונתי ובהדרה. רבים מהם סובלים מפערים התפתחותיים, שמקורם סביבתי, של 2-3 שנים, לעומת בני גילם אזרחי ישראל.²

בשנה האחרונה הגיעה לישראל קבוצה נוספת של פליטים - מי שנמלטו מהמלחמה העקובה מדם באוקראינה. מי שהגיעו לישראל מאז 24.2.2022 ואינם זכאי שבות - קבוצה המורכבת ברובה הגדול מנשים

¹ מכון ברוקדייל (שרביט, ברנדל), ”אי-ביטחון תזונתי בישראל - מאפיינים, מענים ואתגרים” (2022): הסקרים המקובלים למדידת ביטחון תזונתי (סקרי המוסד לביטוח לאומי, למ”ס וילתת (אינם עוסקים בשיעורי אי-הביטחון התזונתי בקרב קבוצה זו באוכלוסייה (18)

² חוות דעת מפרופסור יעל לייטנר, לפיה חלק משמעותי מילדי מבקשי המקלט סובלים מעיכוב התפתחותי על רקע חסך סביבתי-חינוכי, שהוגשה בתמיכה לעתירה נגד מדיניות ההפרדה במסגרות החינוך (בארבעה בתי ספר יסודיים וכ-60 גני ילדים) בעיריית תל-אביב יפו.

ומכ- 3,000 ילדים - מקבלים אשרות שהיה קצרות תוקף, חלקם לא מקבלים כל אפשרות לעבוד, ושירותי הבריאות שהם מקבלים כוללים גישה לשירותי בריאות ראשוניים בלבד במסגרת מרפאות "טרם" (פרט לבני 60 ומעלה). עם חלוף הזמן, הידלדלות החסכוניות ונוכח הסיוע המצומצם והמגבלות הקשות על אפשרויות התעסוקה שלהם, מצב אזרחי אוקראינה שנמלטו מהמלחמה הולך ומידרדר, ואנו מדווחים על מצוקה כלכלית גוברת, על אי-ביטחון תזונתי ועל היעדר יכולת לממן ביטוח בריאות פרטי.

על מדינת ישראל לפעול מיידית:

- לאיתור ומיפוי כל הזרים חסרי המעמד בישראל, לרבות מבקשי המקלט וילדיהם, הסובלים מחוסר ביטחון תזונתי.
- להכללת כל מי שנמצאים באי-ביטחון תזונתי בקרב אוכלוסייה זו בכל מיזם ותוכנית שמטרתם הבטחת תזונה של בגירים, תינוקות, ילדים ובני נוער, ונשים בהיריון.

רעב לא מבחין בין אנשים לפי סוג האשרה, הלאום, הדת או המוצא שלהם. אדם רעב הוא אדם רעב.

לפרטים נוספים: עו"ד אורלי לוינון-סלע, מנהלת המחלקה הציבורית, א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט בישראל, 050-6232586; orly@assaf.org.il